

se pa skale in začno vreti. Gorkota v kleti sicer tudi ni koristna, ali tako škodljiva ni, kakor se navadno misli. Če vina iz gorkejših krajev niso okusna in se večkrat ne drže, to ne prihaja od pregorke kleti, temveč od tod, ker se je ž njimi napak ravvalo. V gorki kleti vino hitreje dozoreva. Navadno tako vino tudi ni tako občutljivo za gorkotne spremembe, kakor vino iz mrzlih kletij. Vina iz gorkih kletij so finejša in lepša nego v mrzlih. Samo to napako imajo, da se v njih vino hitro suši in se sodi morajo pogosto polniti, ker se rad nareja kan ali birza.

Najslabše so kleti, v katerih se gorkota hitro preminja. V tacih kletih pa prav gotovo ne dobiš čistega in lepega vina. V taki kleti je vse prizadevanje vinogradarjevo zastonj.

Najboljše kleti so vsekane v skalo. Take kleti se pa seveda dajo malokje napraviti. Sicer se pa morajo kleti zidati iz dobro žgane opeke in z apnom pobeliti. Pobeljeno klet ložje čisto ohraniš, v njej ne rastejo škodljive glive. Kjer je moker svet, naj se klet omeče s cementom. Tla za klet morajo biti iz plošč in se morajo nagibati proti edni strani ali pa proti sredi, kjer je napravljena jama, katera mora biti tudi s pločami ali cementom obzidana. Take kleti se lahko z vodo očistijo. Voda se steče v to jamo in lahko odstrani. V tej jami zbere se tudi vino, ko bi kakemu sodu počil obroč, in se tako vse ne zgubi. Jama mora seveda biti zakrita z omrežjem.

Vsaka klet pa mora biti tako prirejena, da se da na umen način prevetrovati. Napraviti se morajo skozi strop ali pa še bolje v stranskih stenah in sicer prav od tal izpeljani predori. Ti predori pa morajo imeti kake zapore, tako da se odpro le, kadar je potrebno. Obrnjeni pa morajo biti če je le moč proti severu, nikakor ne proti jugu. Dobro je, če imaš v kleti vodnjak, ker tako imaš vodo pri rokah za spiranje sodov in sploh za snazhenje raznega orodja, čistost je neobhodno potrebna v kleti. Vodnjak pa mora biti dobro zakrit in imeti dobro trombo.

Vhod v klet mora biti dovolj velik, da moraš sode spravljati vanjo. Če v klet drže stopnice ne smejo biti strme. Vrata v klet pa ne smejo biti kar od zunaj, temveč naj se le po posebnem daljšem hodniku pride v klet. Ta hodnik mora imeti vrata na obeh koncih. Na ta način se doseže, da vnanji pregorki ali premrzli zrak ne pride v klet.

Dobro je imeti posebno klet za vrenje, najboljše nad vinsko kletjo, iz katere se mlado vino, ko je dovršilo vrenje, kar po ceveh spusti v klet. S tem se privaruje mnogo dela. Mali posestniki seveda posebne kleti za vrenje ne bodo mogli imeti, zato naj pa puste vino izvreti v prostorih, kjer se grozdje iztiskava, in se potem spravi v klet. Tako smo takoj ob kratkem omenili nekatere stvari, na katere naj se ozirajo naši vinščaki, kadar grade nove kleti, da bodo potem imeli zdravo in dobro vino. Sicer seveda se bode vsakdo moral ravnati po posebnih razmerah, kajti razumljivo je, da velik po-

sestnik potrebuje drugačno klet nego mali, ki si tudi vseh priprav omisliti ne more, kakor njegov bogat sosed.

Kmetijske raznoterosti.

— **Valentin Črné.** V novembru l. 1798. je umrl v Zgornji Šiški pri Ljubljani imeniten poljedelec, konjerejec in čebelar, Valentin Črné. Odlikoval se je s toliko gospodarsko umnostjo in vednostjo, da je še v življenju zaslužil ne-le po Kranjskem, ampak celo čez meje avstrijskih dežel. Ker „Novice“ rade dajo čast, komur gre, naj vsprejmo v svoje pre-dale par drobtinic o tem znamenitem možu.

Porodil se je Valentin Črné l. 1732 v Zgornji Šiški, h. št. 40. Bil je sosed Josipu Vodniku, očetu našega slavljenelega pesnika Valentina Vodnika. Kot deček je obiskoval ljubljanske šole in kazal veliko nadarjenosti. Toda očetu, ki je na domu gospodaril začnejo vsled starosti pešati moči, ko je Valentin obiskoval tretjo latinsko šolo. Zato pokliče sina domov in sklene izročiti mu gospodarstvo. Poprej ga pa hoče izuriti v kmetskih poslih. „Prinesi v hišo drevo“, mu reče, „da ti pokažem, kako je drži!“ Po očetovi smrti je nastopil Valentin kmetovanje in prevzel domovanje. Bil je jasnega lica, odprtih besedij in mož beseda. V vsem svojem gospodarstvu je gledal na red in varčnost. Ljubljansko gospodarsko društvo mu je dalo spričevalo, da si je pridobil mnogo zaslug za povzdigo čebelarstva in konjereje. Cenil ga je celo c. kr. dvor. Izročil mu je posel, da je priskrbeval žrebcev za vso deželo. Z njegovo skrbljivostjo se je polagoma vvedlo lepše pleme konj v deželi. Prav rad je imel čebele in je tudi druge učil, kako naj jih redé. Njegov izgled je močno vlekel, da so se ljudje bolj lotili čebelarstva. Ker je pri nas treba prevažati čebele na pašo, in niso dotlej Kranjci še poznali pripravnih voz za njih prevoz, iznašel je Črné pripraven in preprost tak voz. Leto pred njegovo smrtjo sta mu umrla sinova Primož in Ivan. Ker ni imel več svojih otrok, posinovil je Ivana Jerasa, moža hčere svoje sestre, in mu izročil kmetijo. Da je Valentina Črnéta ime slovelo tudi v sosednjih deželah, priča to, da je njegovo podobo in nekoliko životopisa že davno prinesla „Oekonomisch-technologische Encyclopedie“, zv. 46, z napisom: „Ein würdiger krainischer Bauer“. O tem častivrednem kranjskem kmetu je začel spisovati, kakor smo slišali, neki gospod obširnejši životopis. Prav dobro se bode prilegel jubilejni razstavi c. kr. kmetijske družbe kranjske.

Poučni in zabavni del.

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

245.

3. Familija mlečnic. Mlečarji z užitnim mlekom. Manihof. Mancinelka. Strupeni mlečarji.

Rastlinski svet vedno dela. Tu stoji tvornica pri tvornici, in kdo naj nam našteje vse one proizvode, kateri se dan na dan v njih stvarjajo. Ves ta trud in vse to delo ima prvi svoj namen v tem, da se rastlina zagotovi življenje. Na življenju rastline zopet sloni življenje živali, ker se v rastlinskih tvornicah izdeluje snov, katere žival ne more stvarjati in brez katere ne bi mogla obstati. Tudi človek potrebuje rastlinstva; koliko hrane pripravljajo mu rastline. Ali človeški um je našel v rastlinskih tvornicah razen vsakdanje hrane še tudi veliko

množino takih stvari, katere mu podpirajo in drže njegovo višje duševno življenje. Tu je našel gradiva in preje, olja in barvil, vživil in dražil, lekov in strupov. V tem obilji raznih proizvodov, ki jih rastlinske tvornice izdelujejo, najčudnejši in najskrivnostnejši so mlečni sokovi. V njih je človek našel najgroznejše strupe, in najkoristnejše lekove, a za obrt najvažnejša pomagala. V naših krajih imamo dosta rastlin, katere imajo mlečen sok, dasi to mleko ni kaj vredno. Ali v rastlinskem svetu je celih familij, katere se odlikujejo z veliko množino mlečnih sokov. One se širijo po vseh krajih sveta, ali v vročem pasu jim najbolj ugaja. Tropsko solnce stvarja najvažnejše in najgroznejše sokove. Opij je najboljši v toplih krajih. Mlečni sokovi, kateri nam poklanjajo kavčuk in gutaperko, stvarjajo se samo v tvornicah, katere tropsko solnce greje. Čim dalje gremo na jug, tem več nahajamo takih rastlin, katere imajo polno mlečnega soka. Vseh ne moremo popisati, zadoščajo naj tri skupine, ker nas bodo one že dovelj poučile o važnosti mlečnih sokov.

Najglavnejše zastopnice, katere imajo dosta mleka, nahajajo se v familiji mlečnic, pa v starih familijah pasjih strupov in kopriv, katere so pozneje na več manjih familij razdelili. Mleko v teh rastlinah je vrlo raznovrstno, časih je reje, časih gosteje, belo kakor kravje, pa tudi rudeče itd. V tem mleku se nahajajo najraznovrstnejša telesca, o katerih ovisi svojstvo mleka. Najnavadnejša sestavina mnogih mlečnih sokov je kavčuk, ki se pojavlja v obliki neizmerno drobnih zrn, katera po tekočini plavajo.

Najznamenitejša familija so mlečnice. V tej familiji imamo najznamenitejša drevesa, od katerih največ kavčuka dobivamo. Mlečni sok, iz katerega se kaučuk dobiva, ni našemu zdravju ne škodljiv ne koristen, ali niso takošni vsi ostali mlečni sokovi, katere drugi mlečarji napravljajo. Na Kanarskih otokih raste mlečar, kateremu vele „Tabayba dulce“; v njem se nahaja, kakor nam je že Juba omenil, vrlo prijeten in sladek sok, kateri se pije kot mleko. L. v. Buch omenja v svojem popisu Kanarskih otokov, da to mleko zgoščujejo kot žolco, in potem kot posebno slaščico povživajo. Drugače so sokovi v mlečarjih zelo sumljivi, mnogi so najhujši strupi. In za čudo ima mej temi strupenimi in sumljivimi stvorovi tudi še takošnih, kateri navzlic svojemu strupu podajajo človeku še izvstno hrano. Kedar so Evropejci v Ameriko prišli, našli so v Braziliji, Gujani in v južni Mehiki jedno rastlino iz familije mlečarjev (Manihot utilisima), katero so domačini vzgajali radi tečne moke, ki se nahaja v ogromnem korenu te rastline. Tudi dandanes je po vsej tropski Ameriki ta rastlina velike vrednosti doseljenim Evropejcem in domačim Indijancem, ker jim daje moko „tapiocca“ in „cassava“, katera nadomešča kruh in rižo, dasi ima jedna vrsta te rastline najhujši strup poleg moke. Rastlino to nazivajo „juca“, in razločujejo sladko in grenko. Sladko vrsto vzgajajo samo na obdelanem polju kakor korun, in more se koj jesti brez nevarnosti, ker v njej ni strupa. Grenka vrsta pa ima toliko strupa,

da se ne sme niti pokusiti brez priprave. In prav s to strupeno rastlino se hranijo Indijanci, kateri po gujanskih gozdih slobodno žive. Iz zemlje izkopljejo odebeleli koren grenke rastline, in žene ga v izdolbenem panju z lesenim tolkačem podelajo v gosto kašo. Kaša se postavi v gosto opleteno mrežo od trdega perja, pritisne s kamenjem in obesi na drevo. Iz mreže začne curiti strupeno mleko, katero pada v posodo, ki je pod mrežo nastavljena. Ob posodi sedi deca in pomaka v mleko strelice, s katerimi oča gre na zver in na človeka. Z mlekom je v posodo se natekala tudi najfinejša moka, katera ne sme iti pod zlo. Kedar moka na dno sede, odlije se mleko, in moka se nekolikokrat opere z vodo, in potem se more meriti z najfinejšo moko, ki jo imamo. Ta moka ali ta čisti škrob se zove „cassava“, in se dovaža dandanes v Evropo z imenom „braziljski arrow-root“. Iz kaše, katera je v mreži ostala, izcedilo se je strupeno mleko, a še je ostalo v njej dovelj moke. Kaša se sedaj suši in greje, da izhlapi zadnji sled strupa, in kedar je tudi to gotovo, razdrobi in smelje se kaša mej kamenjem, in zopet imamo dobro moko, katerej vele „tapioca“.

Po Antiljskem otočju in tropskej Ameriki raste še drug drevesast mlečar, vele mu „mancinelka“. Na tem drevesu rode plodovi kot jabolka, in so polni najhujšega strupa. Pripovedajo, da se Indijanci tega drevesa čuvajo na vso moč, vsak se ogne, kolikor le more. Kdor bi bil tako nepreviden in legel pod to drevo, utegnil bi zelo skupiti. Če bi prišel dež mej tem, zbudile bi človeka strašne bolečine, ker bi se mu po koži od zastrupljene vode osuli mehurji. K. pl. Scherzer, pisatelj Novare, pripoveda, da so ga Indijanci često opominjali, naj ne seda k počitku pod široko krošnjo mancinelke. Na vso srečo raste poleg mancinelke, gotovo v najbližjem sosedstvu, prekrasno drevo „Bignonia leucoxydon“, in v soku tega drevesa je baje najboljši lek proti strupu mancinelke. Južni nebes poznaje še celo vrsto drugih strupenih mlečarjev. Na Kaplandu raste drevesast mlečar, ki rodi tudi strupene plodove. Naselniki potrošajo s strtimi plodovi tega drevesa kose mesa, pa jih nastavljajo po polji, da hijene zastrupe. Bruce pripoveda, da domačini južne Afrike namakajo strelice svoje v mleko nekega drugega mlečarja, in slabo njemu, katerega taka strelica zadene. Etijopljani zastrupujejo svoje strelice v drugih mlečarjih, in tudi po južno-ameriških krajih delajo tako domačini. Kakošni so ti strupi, kateri se po raznih mlečarjih nahajajo, ni do danes še nobeden preiskaval, pred kot ne bi preiskovalec našel tudi dobrih lekov.

Pri nas sadé radi lepšega neko rastlino, ki je iz familije mlečnic, namreč zeleniko ali pušpan, v katerej nahajamo prav tako strupen sok, kakor v drugih mlečarjih. V Perziji so kraji, koder raste zelenika v tolikej množini, da ne morejo kamel imeti, ker jim ne morejo ubraniti, da se ne bi od zelenike zastrupile. V soku zelenike se nahaja strup, kateremu vele „buxin“. Po boji in okusu nas spominja buxin kinina, in mnogi zdravniki so ga začeli hvaliti kot izvrsten pomoček zoper mrzlico,

in ni sumnje, da bi ga mnogo bolje upotrebljali, da ne napravlja časih bolečin v želodcu. V familiji mlečnic nahajamo še neki izreden pojav, ki ga Martius v svojem potopisu z Brazilije omenja. Ondi raste mlečar „Euphorbia phosphorea“, kateri z lepo fosforno svetlobo razsvetljuje temne moči, in ta svetloba prihaja od mlečnega soka, katero iz debla curi.

Novice.

— **Imenovanje.** Presvitli cesar je imenoval deželnega nadsodišča svetnika g. Edmunda Schrey-a pl. Redlwertha višjim državnim pravdnikom pri nadsodišči v Gradci.

— **Osebnosti.** Namesto umrlega dr. Grossa imenovan je voditeljem okr. sodišča v Idriji g. J. Cizej ondotni sodni pristav in dodeljen mu je kot pomočnik g. J. Pogačnik avskultant iz Ljubljani. — Okrajnim glavarjem v Voloski imenovan je namestniški tajnik v Trstu g. Alojzij Fabiani.

— **Premeščenje.** Znan slovenski pisatelj in izumitelj zrcala za pregledovanje pušk, g. Fridolin Kavčič, nadporočnik pri ljubljanskem brambovskem bataljonu št. 25 premeščen je v Celovec.

— **Na mestnih ljudskih šolah** se dosedaj običajne pustne počitnice (pustni pondeljek in torek) odpravijo in mestu njih bota liki srednjim šolam prosta dva dneva na koncu prvega poluleťja. Prvo poluleťje sklene se pa jutri dne 13. t. m.

— **Družbe sv. Cirila in Metoda** odbor je v svoji zadnji seji, 13. januarja t. l. sklenil od gg. ljubljanskih bogoslovcev kupiti 200 proizvodov njihovih „Pomladnih glasov“ zato, ker je ta knjižica po svoji miljeni vsebini kar najpripravnejša naše družbe interesom, in pa zato, da se tako nadarjeni kot rodoljubni pisatelji rešijo menda jim žugajočih materijelnih izgub. A ne samo, da so nam gospodje pisatelji ob imenovanem nakupu 20 proizvodov navrgli, — te dni so nam doposlali kot poseben dar še 55 primerkov tega svojega lepega spisa. Bodi jim torej iskrena družbina zahvala. — Tudi z Dolenske smo prejeli zadnji čas za našo družbo pokroviteljnino. V domoljubji osiveli gospod J. R., ki je ves čas obstanka naše družbe proti njej istotako požrtvovalen, kot napram občinstvu želi biti neznan in skromen, nam je vročil namreč 100 gld. z nastopnimi vrsticami: „Z Višnje gore: Pri zadnjem zborovanji naše podružnice sv. Cirila in Metoda je bil sprejet predlog, da naj višnjegorski župljani zložé skup 100 gld., in se župnija vpiše v društvo kot pokroviteljica z dotičnimi pravicami. Po prizadevanji blagajnika g. J. Skufca in njegovega tovariša je bila kmalu vsota 100 gld. skupaj. Zraven tega sta pristopila o ti priliki višnjegorski podružnici sv. Cirila in Metoda še dva nova ustanovnika, namreč g. Josip Skufca, posestnik v Starem trgu pri Višnji gori, in g. Franjo Štepic, posestnik v Dragi. Zato je tu priloženih 100 gld. za vpisnino župnije Višnja gora kot pokroviteljica in 20 gld. za dva ustanovnika — skupaj 120 gld. Tudi z Dolenske smo zapisali. Zakaj? Zato ker se dolenskega goldinarja po našem mnenju drži časih več kapljic britkega znoja kot pa doneska, pripisanega iz drugih srečnejih pokrajin slovenskega ozemlja. — A dolenski rojaki: ko se Vam istinitim ginjenjem zahvaljujemo za Vaše domorodno srce, izrekamo Vam upanje, da bo Vaše trdo zaslužen darilo naši družbi prav tistega prospeha, kot se v življenji sploh najslastneje ono vživa, kar se je prislužilo s trdim dušnim naporom, ali pa z žuljavo roko. Vodstvo družbe sv. Cirila in Metoda.

— **Prestanek ošpic v Ljubljani.** Ker od 28. januarja do 1. t. m. ni nihče na ošpicah obolel in tudi nihče umrl, smatra se napominana epidemija končana. Tekom traja-

joče bolezni zglašenih bilo je 466 bolnikov, smrtnih slučajev pa 37.

— **Hripa,** ki tudi v Ljubljani ne prizanaša in je pobrala že več priletnih ljudi razsaja posebno hudo tudi v Trstu. Ondi je menda umrljivost še enkrat toliko, kot sicer v tem času. Iz Zagreba se pa poroča, da ima hripa še druge posledice. V ženski kaznilnici namreč je te dni 20 žensk, ki so boleale vsled hripe kar na enkrat zblaznelo. Upile in razsajale tako, da so morali poklicati stražnike in postreščeke, da so naredili mir.

— **Novo pevsko društvo.** V Ljubljani ustanovilo se je novo pevsko društvo pod imenom „Prvo slovensko pevsko društvo Ljubljana“. Pravila je c. kr. vlada že potrdila. Namen društvu je gojiti slovensko in sploh slovanska pesen ter prirejati veselice in koncerte. Novemu društvu želimo, da se lepo razvija v prosep slovenske pesni in probujo narodne zavesti.

— **† Dr. Fran Gross.** Neizprosna smrt pobrala nam je zopet blag in vzoren značaj. Umrli dné 8. t. m. v Idriji g. dr. Fran Gross rodil se je leta 1850 v Nazaretu na Spodnjem Štajarskem kot sin preprostih štarišev. Leta 1863 prišel je v Ljubljano na gimnazijo. Tu se je pot spretnim učiteljem in slavnim komponistom, Nedvêdem, tudi pridno uril v petji in glasbi. L. 1871 šel se je na Dunaj pravoslovja učiti in tu ga zopet vidimo kot izvrstnega pevca v „Sloveniji“. L. 1876 bil je promoviran doktorjam prava in malo preje postal je rezerven častnik. Od l. 1875 do l. 1883 služil je večinoma pri dunajskih sodiščih in se je mej tem časom vdeležil tudi bosenske okupacije in bil pri bitki pri Žepčah dne 7. avgusta 1878. l. Od l. 1883 do 1886 l. je bil v Ptuj pri sodišču, l. 1886 pa je bil premeščen k deželnemu sodišču v Ljubljano, kjer je ostal do meseca novembra 1891. l. kateri mesec je bil poslan v Idrijo za voditelja ondotnega okrajnega sodišča. Dr. Gross se je jako rad na ledu drsal in pri tem je pred 14 dnevi tako nesrečno padel, da si je nogo spahnil in da so ga morali v stanovanje prenesti. Upanje je bilo, da bo že kmalu okreval, pa kar ga se loti plućnica in mu pretrga nit življenja. — Pokojnik bil je jako ljubeznjiv in prijazen in vsakdo, ki je občeval z njim prikupil se mu je nad vse. Razen dober jurist bil je kakor omenjeno dr. Gross tudi velik prijatelj petja in glasbe, in se je kot takega pokazal pri osnovanju „Slovenskega pevskega društva“ in pri vodstvu „Glasbene matice.“ Blag mu spomin!

— **Umrli sta v Trstu** pretečeni teden bivši poveljnik tržaškega okoličanskega batalijona, umirovljeni podpolkovnik Julij Mauroner in dr. Ivan Lozar, umirovljeni gimnazijski ravnatelj. Pokojnika sta bila oba naklonjena Slovencem in slednji je bil svoje dni kot okoličanski poslanec še dober zagovornik narodnih pravic.

— **Umrli je** pretečeni teden oskrbnik cesarske graščine v Miramaru pri Trstu, g. vitez Edvard Orel, umirovljeni pomorski častnik.

— **Umrli je** dne 10. t. m. g. Peter Budnar, c. kr. poštni oficijal pri tukajšnjem poštnem uradu. Pokojnik bil je jako priljubljen človek.

— **Novi poštni in brzojavni urad.** Občina Rovte pri Logatci in z njo dve drugi sosedni občini storile so potrebne korake, da se v Rovtah napravi poštni in brzojavni urad. V prosep prometa je le želeti, da bi se želja imenovanih občin vresničila.

— **Občinski odbor v Mokronogu** izvolil je za župana Frančiška Zupančiča iz Sv. Križa, Janeza Dolinška iz Doljnih Laknič, Karola Šašeljna, Antona Majena in Janeza Povšeta iz Mokronoga in Frančiška Piseka iz Ostrožnika za občinske svetovalce.

— **Slovenska ljudska šola v Gorici.** Goriški Slovenci dobe menda vender le svojo javno slovensko ljudsko šolo. Kakor se čuje namreč začeli so se višji krogi zanimati za opravičene zahteve Goriških Slovencev.